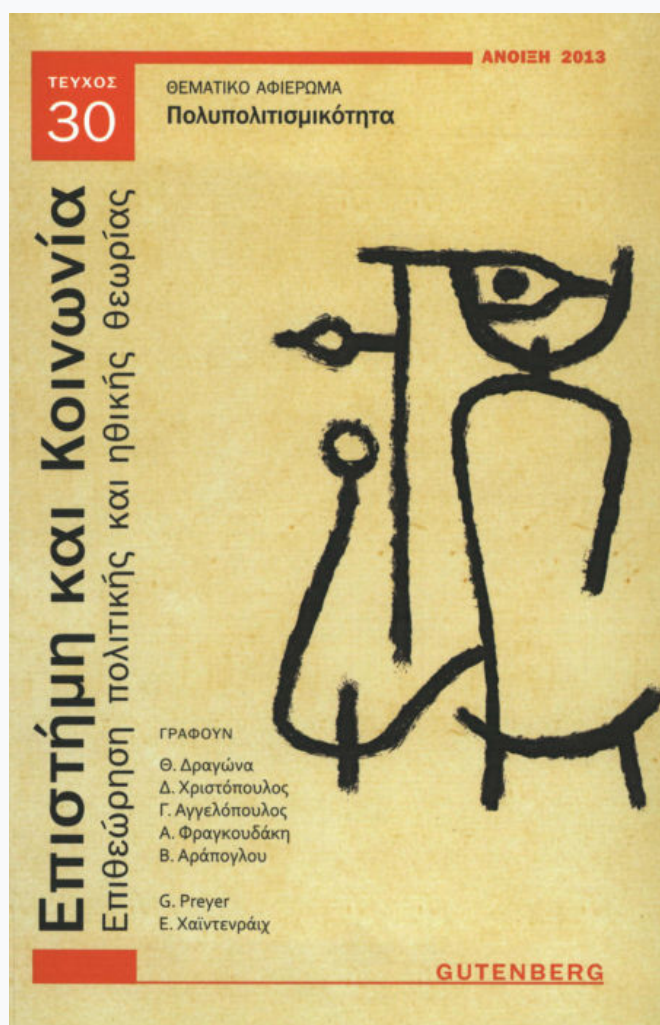

Επιστήμη και Κοινωνία: Επιθεώρηση Πολιτικής και Ηθικής Θεωρίας

Τόμ. 30 (2013)

Πολυπολιτισμικότητα

Μαρία Ρεπούση, Τα Μαρασλειακά, 1925-1927

Έφη Γαζή

doi: [10.12681/sas.651](https://doi.org/10.12681/sas.651)

Βιβλιογραφική αναφορά:

Γαζή Έ. (2015). Μαρία Ρεπούση, Τα Μαρασλειακά, 1925-1927. *Επιστήμη και Κοινωνία: Επιθεώρηση Πολιτικής και Ηθικής Θεωρίας*, 30, 273-276. <https://doi.org/10.12681/sas.651>

Μαρία Ρεπούση, *Τα Μαρσλειακά, 1925-1927*, εκδόσεις Πόλις, Αθήνα 2012, σελ. 474

Η ΜΑΡΙΑ ΡΕΠΟΥΣΗ αναμετρήθηκε σε αυτή τη μελέτη με τον δύσκολο στόχο να επανεξετάσει ένα ζήτημα το οποίο, σε γενικές γραμμές, θεωρείται γνωστό. Αυτή η 'εξοικείωση' λειτουργεί συχνά εντελώς αποπροσανατολιστικά για τον ερευνητή/τρια ενός αντικειμένου αλλά και για τον αναγνώστη/τρια μιας μελέτης ή μιας μονογραφίας, αφού εγκλωβίζει την οπτική μας τόσο μέσα στις γνωστές πηγές και τεκμήρια όσο και μέσα στα καθιερωμένα ερμηνευτικά πλαίσια. Ανάμεσα στα πολλά και σημαντικά που κομίζει η μελέτη της Ρεπούση συγκαταλέγεται, νομίζω, η απεξάρτησή της από το γνωστό αρχειακό υλικό καθώς και από την εγγραφή του σε εμπεδωμένα σχήματα ανάλυσης. Αξίζει να υπογραμμισθεί η μέριμνα της συγγραφέως να προσεγγίσει σχετικά άγνωστο υλικό, όπως τα κατάλοιπα του Αλέξανδρου Δελμούζου στην Άμφισσα, αλλά και ο εκλεπτυσμένος και δεισδυτικός τρόπος με τον οποίο προσέγγισε αυτό το υλικό αναδεικνύοντας την εσωτερική λογική του.

Η Μαρία Ρεπούση μας έδωσε μια μελέτη πλούσια και κυρίως καινοτόμα, ιδιαίτερα στον τρόπο που ερμηνεύει τα Μαρσλειακά

μέσα στα πολιτικά τους συμφραζόμενα. Στο πλαίσιο αυτής της βιβλιοκριτικής, θα σταθούμε ιδιαίτερα στο τρίτο μέρος του βιβλίου το οποίο εστιάζει στην εικόνα αλλά και στην 'κατασκευή' των Μαρσλειακών στον δημόσιο λόγο. Να σημειωθεί εδώ ότι τα Μαρσλειακά αποτελούν εξ αρχής ένα δημόσιο γεγονός, διεξάγονται δηλαδή και επιτελούνται εκτός των τειχών του Διδασκαλείου, με πρωτοβουλία των ίδιων των υποκινητών τους. Αποτελούν, επομένως, ένα γεγονός που σίγουρα δεν περιορίζεται και δεν εξαντλείται στις 'εσωτερικές' εκπαιδευτικές διαδικασίες και πολιτικές αλλά προσλαμβάνει από πολύ νωρίς δημόσιο χαρακτήρα.

Η συγγραφέας αξιοποιεί πολύ δημιουργικά την προβληματική γύρω από την έννοια της αναπαράστασης και της επιτέλεσης και μας δίνει μια μεστή και ωραία ανάλυση της μεταφοράς της μαρσλειακής διένεξης στον δημόσιο χώρο. Αυτή η επιλογή της δίνει τη δυνατότητα να ανανεώσει το ζήτημα, χωρίς να περιορίζεται στις ερμηνείες που συνδέονται κυρίως με την ιστορία του γλωσσικού ζητήματος ή της εκπαίδευσης ή, καλύτερα, να συνδέσει με ιδιαίτερα παραγωγικό τρόπο τις αντιπαραθέσεις γύρω από την εκπαίδευση και τη γλώσσα με ευρύτερες πολιτικές. Η συγκρότηση ενός 'μιντιακού γεγονότος' που

αποτυπώνεται, περιγράφεται, ερμηνεύεται, νοσηματοδοτείται στον δημόσιο λόγο, ειδικά στις εφημερίδες της εποχής, αποτελεί ένα από τα σημαντικότερα επιτεύγματα του βιβλίου. Η συγγραφέας παρακολουθεί τη δημόσια επιτέλεση των Μαρασλειακών με ιδιαίτερη προσοχή και στοχαστικό πνεύμα. Στρέφεται καταρχάς στα επιμέρους δημόσια 'επεισόδια' του ζητήματος, στο 'σκάνδαλο' για τη διδασκαλία της ιστορίας της Επανάστασης, στην εναλλαγή των Υπουργών Παιδείας και στις δημόσιες δηλώσεις τους, στα στάδια του ξηλώματος της εκπαιδευτικής μεταρρύθμισης. Δεν εξαντλείται όμως εκεί. Αναδεικνύει με λεπτό και διεισδυτικό τρόπο τους ρητορικούς τόπους και τις λογοθετικές πρακτικές που περιβάλλουν τα Μαρασλειακά: ο 'μαλλιαροκομμουνισμός' ως έννοια και πλαίσιο κατανόησης του γεγονότος αναλύεται σε βάθος και μας βοηθά να κατανοήσουμε το βάρος της δημόσιας εικόνας αλλά και τις νέες ρήξεις και μετασχηματισμούς της εποχής εντός της διαδικασίας της αντιπαράθεσης. Οι έννοιες της 'λαϊκής απειλής' και της 'λαϊκής αντίδρασης' επίσης αποτελούν επαναλαμβανόμενο μοτίβο και αποτυπώνονται στο βιβλίο πολύ ωραία: ο Τύπος, ως εκφραστής του 'γνήσιου λαϊκού αισθήματος', παράγει πολιτική μέσω της ανάδειξης, από τη μια μεριά,

μιας κοινωνικής, πολιτικής και πνευματικής ελίτ —βλ. οι δημοτικιστές δάσκαλοι του Μαρασλείου— και, από την άλλη, 'του αυθεντικού λαού' που ανθίσταται σε ύποπτους νεωτερισμούς. Στο όνομα του λαού, ο 'στρατός' τέλος προβάλλεται ως θεματοφύλακας των εθνικών αξιών και εγγυητής της τάξης απέναντι σε μια αδρανή πολιτική τάξη. Ιδιαίτερη σημασία δίνει η συγγραφέας και στη διαμόρφωση της εικόνας μέσω της σύνδεσης του γεγονότος με καθημερινές πρακτικές αλλά και με κυρίαρχες αντιλήψεις γύρω από τα ήθη: ερωτικές σχέσεις, τρόποι ζωής, κοινωνικές και πολιτισμικές αξίες και συναισθήματα, όπως η ντροπή, ο φόβος και ο αποτροπιασμός, επιστρατεύονται από τους επικριτές και αντιπάλους της Ιμβριώτη και των συνοδοιπόρων της.

Μέσα από την ανάδειξη των ρητορικών τόπων που συγκροτούν το 'γεγονός' των Μαρασλειακών, κυρίως στον λόγο των αντιπάλων, και με ιδιαίτερη έμφαση στις έννοιες 'μαλλιαροκομμουνισμός', 'λαός', 'στρατός', 'οικιακή και δημόσια ηθική', η Ρεπούση κατορθώνει να πλέξει μια αφήγηση εξόχως αποκαλυπτική όχι μόνο για τα Μαρασλειακά αλλά για τις πυκνές και σύνθετες πολιτισμικές, ιδεολογικές και πολιτικές εξελίξεις μιας περιόδου κομβικής για την Ελλάδα αλλά και για την Ευρώπη. Μέσα από τη δημόσια

επιτέλεση των Μαρασλειακών, η συγγραφέας επιτυγχάνει να παρουσιάσει τους συντηρητικούς λόγους και ιδεολογήματα που κυριάρχησαν στη μεσοπολεμική περίοδο αλλά και τους τρόπους που αυτά διακινήθηκαν στον χώρο του Τύπου, των κοινωνικών συσσωματώσεων, των πολιτικών σχηματισμών. Οι στρατηγικές ορισμένων από τους πρωταγωνιστές της υπόθεσης, όπως η Ιμβριώτη, ο Δελμούζος και ο Γληνός, απέναντι στον 'ηθικό πανικό' που περιβάλλει τα Μαρασλειακά αλλά και απέναντι στην ενορχηστρωμένη εκστρατεία εναντίον τους κατέχουν σημαντική θέση στην ανάλυση της Ρεπούση. Είναι ιδιαίτερα ενδιαφέρον ο τρόπος με τον οποίο η συγγραφέας παρακολουθεί τις τοποθετήσεις, τις στάσεις, τις στρατηγικές αντίδρασης των ηρώων της. Δεν αρκείται στην αυθαίρετη ομαδοποίηση και στη γενίκευση γύρω από τις συμπεριφορές και τις πρακτικές των πρωταγωνιστών, δεν απλουστεύει τον σύνθετο χαρακτήρα τόσο των πολιτικών αντιδράσεων όσο και των μηχανισμών της ψυχικής οικονομίας. Προβάλλουν έτσι τα άτομα ως πολιτικά υποκείμενα με ενεργό χαρακτήρα των οποίων οι θέσεις εγγράφονται στον ευρύτερο κοινωνικο-πολιτικό χώρο, τροφοδοτούνται από αυτόν αλλά και τον μεταβάλλουν στον βαθμό που τους εμπεριέχει: ένας Δελμούζος

αρκετά διαφορετικός απ' αυτόν που ξέρουμε κατά την εξέλιξη της υπόθεσης των Μαρασλειακών —μαχητικός πάντα αλλά και πολύ περισσότερο συμβιβαστικός στα θέματα της εθνικής παιδείας και της εθνικής ιστορίας. Ένας Γληνός εμφορικά τοποθετημένος εντός μιας αντιπαράθεσης με χαρακτηριστικά ολοκληρωτικής ρήξης, ένας εύγλωττα σιωπηλός Τριανταφυλλίδης. Η αποστασιοποιημένη Ρόζα Ιμβριώτη αναδεικνύεται με ιδιαίτερα εξυδερκή τρόπο σε αυτό το σημείο του βιβλίου. Η Μαρία Ρεπούση δείχνει όχι μόνο τους μετασχηματισμούς της ψυχικής οικονομίας του διωκόμενου υποκειμένου αλλά και τη μεταιχμιακή θέση του μέσα σε ένα πολύπλοκο τοπίο όπου δεν αναμετράται πια μόνο με τους αντιπάλους του αλλά τελικά και με τους 'φίλους' του. 'Επειτα, η θέση μου στο Διδασκαλείο είναι προβληματική ύστερα από τη στάση των φίλων μας [...] Αυτοί θαρρούν ότι κει πέρα απάνω εγώ τα 'κανα θάλασσα! Ότι edίδαξα ό,τι μου έρχονταν κτλ.' γράφει η Ιμβριώτη στον Αλέξανδρο Δελμούζο. Καθόλου υπερβολική εκτίμηση αν αναλογιστεί κανείς τη διστακτική και συγκρατημένη στάση των ίδιων των δημοτικιστών απέναντί της κατά την εξέλιξη των γεγονότων στο Μαράσλειο. Το διωκόμενο υποκείμενο όχι εν μέσω αντίπαλων στρατοπέδων αλλά εν

μέσω των διακυμάνσεων της κυρίαρχης ιδεολογίας προβάλλει με ιδιαίτερη ενάργεια στην περίπτωση της Ιμβριώτης.

Τα Μαρασλειακά και η υποθήση της Ρόζας Ιμβριώτη λαμβάνουν χώρα σε μια περίοδο ιδιαίτερα κρίσιμη για τις ευρύτερες πολιτικές και ιδεολογικές εξελίξεις και φαινόμενα μέσα και έξω από την Ελλάδα. Στο πλαίσιο αυτών των εξελίξεων, η βαθμιαία σκλήρυνση των ιδεολογικο-πολιτικών αντιπαραθέσεων και θέσεων αλλά και οι διασταυρώσεις συντηρητικών αντιλήψεων με φασιστικές ιδέες είναι ορατές. Η πολιτική οικονομία του φύλου έχει ιδιαίτερη σημασία κατά την εξέλιξη και αποκρυστάλλωση αυτών των φαινομένων και αναδεικνύεται επιτυχώς στο βιβλίο της Ρεπούση. Όπως δείχνει με πειστικό τρόπο η συγγραφέας, οι έμφυλες νοσηματοδοτήσεις του πολιτικού περιλαμβάνουν μια ευρεία γκάμα θεματικών οι οποίες εμφανίζουν θεαματικές πυκνώσεις γύρω από τρία αλληλένδετα ζητήματα: α) τη μετάβαση από την 'πατριωτική μητρότητα' του 19ου αιώνα σε έναν νέου τύπου εθνικισμό ο οποίος επικεντρώνει στην ιδέα της αρρενωπότητας και της ισχύος· β) την επανεδραίωση της πατριαρχικής οικογένειας μέσω της διασφάλισης της παραδοσιακής έμφυλης ιεραρχίας· και γ) τη δια-

δικασία 'θηλυκοποίησης' του πολιτικού 'άλλου' μέσω της απόδοσης σε αυτόν απαξιωμένων έμφυλων χαρακτηριστικών (π.χ. ούτε οι γυναίκες αλλά ούτε και οι αριστεροί κατανοούν την 'ρώμη' και το 'στρατιωτικό πνεύμα' της εθνικής ιστορίας). Έτσι, το ερώτημα αν η Ρόζα Ιμβριώτη μπορεί να διδάσκει ιστορία αναφέρεται σε μια πολύ ευρεία δέσμη ζητημάτων όπου η πολιτική σημασιοδότηση του φύλου σαφέστατα υπερβαίνει τις ανάγκες ή τους στόχους της εκπαιδευτικής διαδικασίας.

Η Μαρία Ρεπούση αναμετρήθηκε με την πρόκληση να μελετήσει ένα θέμα που θεωρείται γνωστό. Έγραψε ένα βιβλίο πλούσιο σε πραγματολογικό υλικό αλλά, κυρίως, ένα βιβλίο που δεν συμβιβάζεται με την επανάληψη των ερμηνευτικών τόπων γύρω από το θέμα. Ανοίγει έτσι ένα παράθυρο στην επανεξέταση του ελληνικού Μεσοπολέμου και στην ανακάλυψή του μέσα από νέους δρόμους. Το βιβλίο της αποτελεί σημαντική συμβολή τόσο στην ιστορία της εκπαίδευσης όσο και στη διανοητική και πολιτική ιστορία της εποχής που εκτυλίσσονται τα Μαρασλειακά.

Έφη Γαζή

Επίκουρη Καθηγήτρια
Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου